Volně pohozené odpady (littering) v obcích Kraje Vysočina

Odborný seminář

Jihlava, 13. 9. 2021

Co je littering

- Definice
  - Littering je úmyslně nebo neúmyslně pohozený, ponechaný nebo vlivem přírodních procesů (např. vítr, či voda) zanesený odpad v urbanizovaném nebo přírodním prostředí a také v blízkosti dopravní infrastruktury mimo místa určená pro sběr odpadů (nádoby, odpadkové koše apod.), u něhož původce nejeví aktivní snahu o sběr, a který má negativní vliv na životní prostředí.
- Co není littering
  - Do litteringu není zařazován odpad úmyslně odložený mimo určená místa, tj. na nelegálních skládkách odpadů nebo v okolí sběrných nádob (jedná se obvykle o objemný odpad, stavební odpad, komunální odpad, elektrozařízení, pneumatiky apod.).

Proč se zabýváme litteringem

- littering je zejména společenský fenomén, vzniká při nesprávném chování lidí, má negativní vliv na vnímání kvality prostředí lidmi
  - čistota veřejných prostranství
  - znečištění přírodního prostředí a ohrožení kvality životního prostředí pro organismy
  - alarmující znečištění mořských pláží
- Řada států v celém světě přijímá opatření (technická na posílení sběru odpadů, pokuty a postihy pro nesprávné chování lidí)
- EU – nová směrnice 2019/904 o omezení dopadu některých plastových výrobků na životní prostředí. V ČR bude implementována do nového zákona (nyní s PSP). Směrnice se vztahuje na tzv. jednorázové plasty, hygienické vložky a tampony, předvlhčené ubrousky, tabákové výrobky s filtry, nápojové kelímky, balonky atd.
  - Směrnice zakazuje od pol. 2021 uvádění některých plastových výrobků na trh (např. plastové příbory, brčka, míchátka, vatové tyčinky, talíře, kelímky, nádoby na potraviny atd.
  - povinné připevnění víček k nádobám na nápoje, povinný obsah recyklovaných plastů ve výrobku nebo označování výrobků pro informování konečného uživatele
  - zavedení systémů rozšířené odpovědnosti výrobce pro určité druhy vybraných plastových výrobků a s nimi spojených povinnost úhrady nákladů obcím na úklid odpadu (od r. 2024, pro tabákové výrobky od r. 2023),
  - stanovení cílů pro zajištění tříděného sběru plastových nápojových lahví
  - provádění osvětové činnosti
- Výzkum litteringu v ČR za účelem získání poznatků o výskytu a složení litteringových odpadů v ČR v různých typech lokalit a získání podkladů pro vytvoření modelu sdílení nákladů obcí na úklid spojený s vybranými odpady v litteringu (obaly) a na systémech sběru a nakládání s odpady obsahujícími vybrané plastové výrobky (tabákové výrobky s filtry)
  - UJEP a EKO-KOM, a.s.
  - Výzkum pro tabákový průmysl

Sledování výskytu a skladby litteringu

- Výskyt
  - Sběr veškerého litteringového odpadu (včetně žvýkaček, nedopalků a nejmenších odpadů) ve vybraných typech lokalit (náměstí, obchodní ulice, park apod.) ve velikostních skupinách obcí a měst, v přírodním prostředí (CHKO, turistické stezky), v okolí dopravní infrastruktury (silnice, parkoviště, nádraží, zastávky)
  - Sběr na vymezených úsecích v litteringové (duben – září) a nelliteringové (říjen – březen) sezóně
- Analýzy skladby litteringu
  - Rozbor na 12 látkových skupin, 36 podskupin a 31 doplňujících druhů odpadů
  - Podíl hmotnostní, objemový, kusový
- Pro výzkum byly využity i lokality v Kraji Vysočina
  - Třebíč a okolí, Hrotovice a okolí, Jaroměřice nad Rokytnou a okolí (lokality v urbanizovaném prostředí)
  - akce Čistá Vysočina – Chotěboř, Jihlava, Moravské Budějovice, Třešť, Tři Studně, Ždírec nad Doubravou (rozbor 81 kg odpadů)

Krajská úklidová akce - Čistá Vysočina

- Byla zahájena v r. 2009 za účasti 6 tis. dobrovolníků úklidem příkopů silnic a veřejných prostranství.
- V r. 2013 začaly být využívány systémy GIS – interaktivní mapa s aktuálním přehledem sbíraných úseků.
- Mezi léty 2009 a 2017 se zapojilo celkem 156 tisíc dobrovolníků, kterým se podařilo přírodu postupně vyčistit od více než 720 tun odpadu (TZ KV). Jedna z největších úklidových akcí v ČR
- XII. ročník proběhl v dubnu 2021
- 13 tis. dobrovolníků sebralo 71 t odpadků – z toho Krajská správa silnic odvezla od 600 km silnic téměř 51 t odpadků.
- Pro potřeby výzkumu se sbíraly odpady na ohraničených úsecích, vyznačených v mapě. A to včetně nejmenších odpadů (např. nedopalky, drobné papírky apod.)

Skladba litteringového odpadu v ČR

Zdroj: ETC Consulting Group s.r.o., r. 2008)

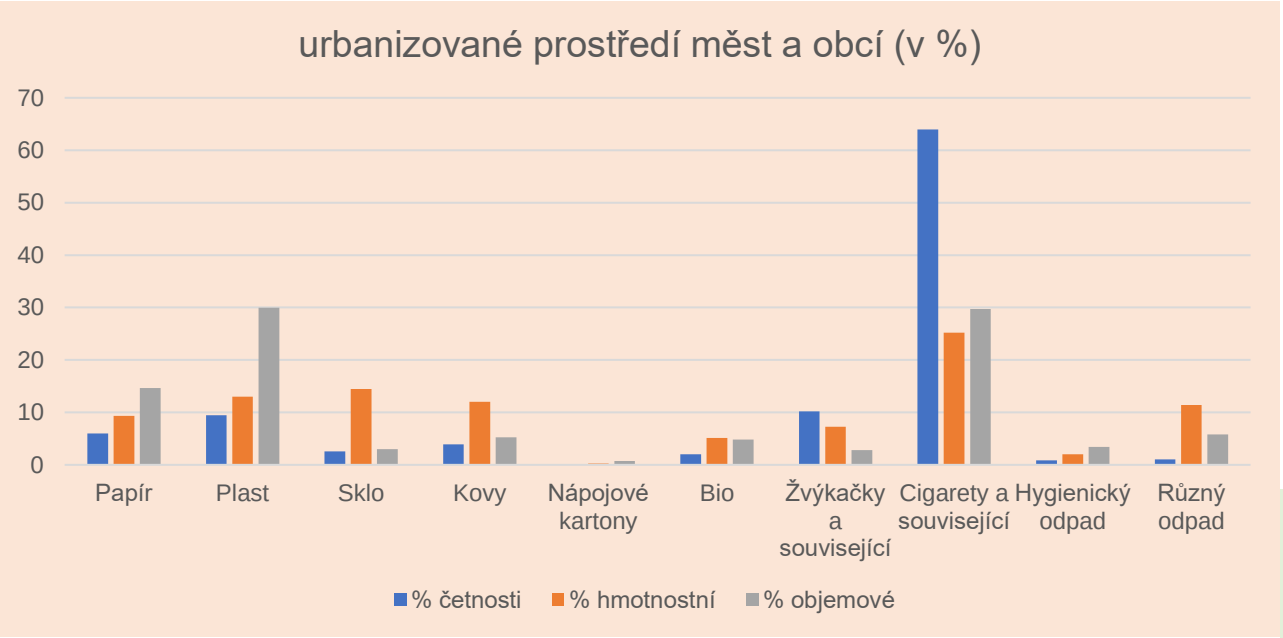

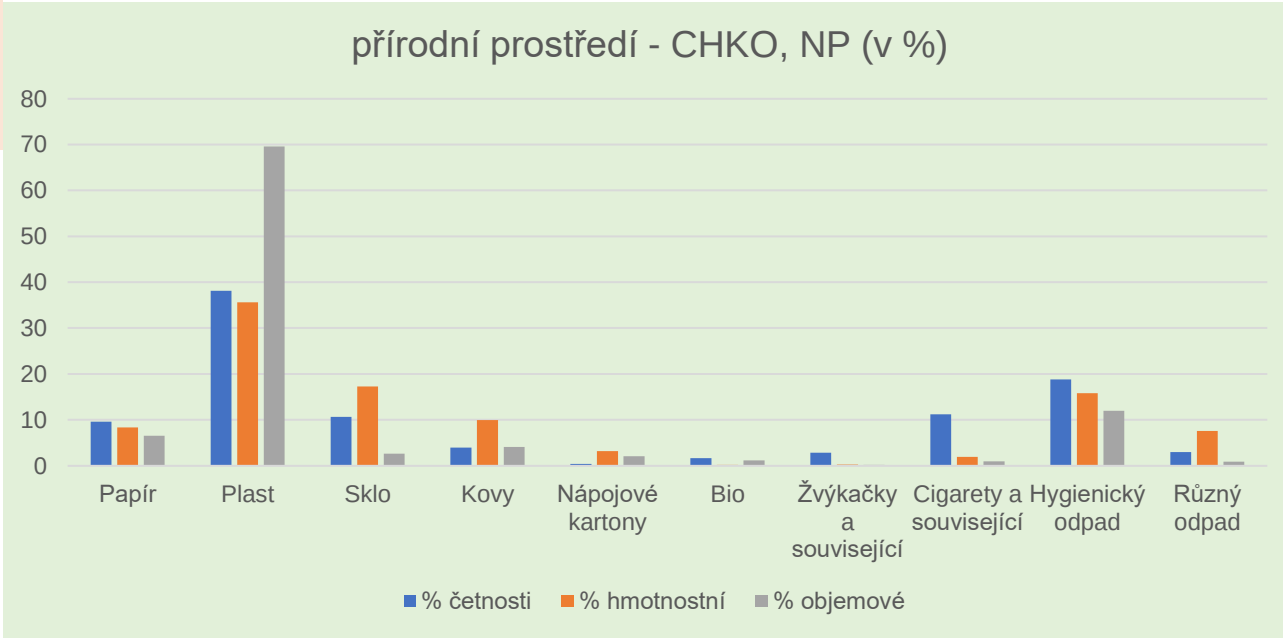

Skladba odpadů z Čisté Vysočiny

Litteringové odpady ze silnic různých tříd, s nimi souvisejících parkovišť a odpočívek. mimo obce i v obcích (UJEP, 2021)

Nejčastější odpady	ks
zbytky cigaret	825
sáčky a fólie od sladkostí, obaly od bonbonů	286
neobalové plasty jako jsou např. hračky, dudlíky, umělé květiny apod.	240
papírové kapesníky, ubrousky, hygienické ubrousky, tampony a vložky, čistítka a špunty do uší, jednorázové pleny, roušky, apod.	232
nápojové plechovky	200
drobný papírový odpad	168
mikrotenové sáčky	168
tvrzené plastové nádoby, krabičky na potraviny	146
PET nápojové nad 0,5 l	110

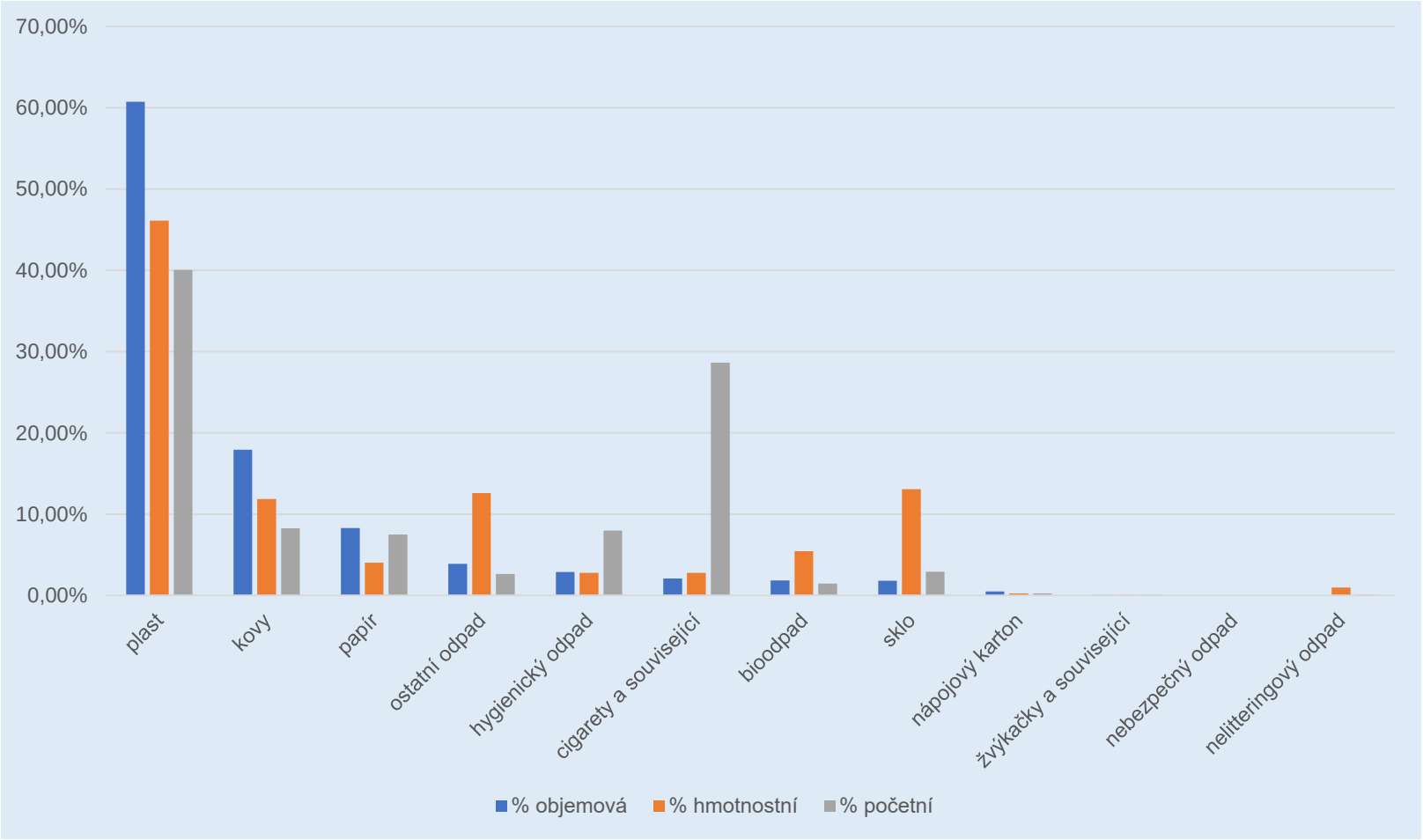

Co s litteringem?

- systémová řešení (např. zálohy některých obalů) nevyřeší problém jako takový, protože podstatou litteringu je diverzita odpadu, kterého se týká.
- littering je především důsledkem chování člověka, které je založené na “perverzních” motivacích nebo je výsledkem nedostatečných znalostí (např. představa, že se odpad “rozloží”). Z tohoto pohledu se tak musí hledat řešení v identifikaci příčin chování a jejich odstranění. I nepatrné nástroje mohou vést k zásadním výsledkům.
- Řešením tak je/může být:
    1. zaměřit se na cílové skupiny, které jsou hlavními původci litteringu (kuřáci, řidiči, mladiství) - každá z těchto skupin má ke svému chování jiné důvody … jejich pochopení vede k možnosti navrhnout vhodné nástroje
    2. odstranit technické nedostatky systému (např. nedostatek odpadkových košů, jejich nevhodná volba - otvory, z kterých odpady padají, nebo je rozfoukává vítr, jejich špatné umístění, nebo “neviditelnost”)
    3. informační kampaně zaměřené na vybrané cílové skupiny

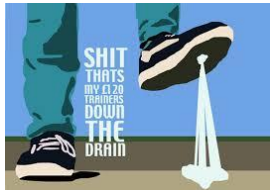

Využití výsledků výzkumu

- Návrh řešení pro implementaci směrnice na vytvoření systému, který se bude podílet na nákladech obcí s volně pohozených odpadem jednorázových plastů a dalších výrobků
  - Spolupráce s městy, obcemi, organizátory Ukliďme Česko, Čisté Vysočiny apod.
- Návrh řešení pro vytvoření obdobného systému, zaměřeného na volně pohozený odpad tabákových výrobků s nedopalky
  - Spolupráce s městy, obcemi (akcent na urbanizované plochy, které obce uklízejí a čistí a vznikají jim náklady)
- Podklad pro komunikační a osvětové kampaně výrobců, měst a obcí zaměřené na omezení litteringového chování obyvatel

Děkujeme za spolupráci

Doc. Ing. Jan Slavík

RNDr. Martina Vrbová. Ph.D.